

"המודל האוקראיני": סכנה קיומית

10 הלקחים שעל מדינת ישראל
להפנים בעקבות המלחמה
באוקראינה, ובראשם: חוסר ערכן
של ערבויות ביטחון בינלאומיות

אלוף במיל' גרשון הכהן
תא"ל במיל' אמיר אביבי
אל"מ במיל' רונן איציק
סא"ל במיל' ירון בוסקילה
ד"ר ענת הוכברג-מרום

הביטחוניסטים

מחלקת המחקר

מאי 2022 / אייר ה'תשפ"ב

הביטחוניסטים הינה תנועה המונה למעלה מ-4,000 קצינים בכירים, מפקדים ולוחמים במילואים מכלל זרועות הביטחון שקמה על מנת להגן על צרכיה הביטחוניים של מדינת ישראל באופן שיאפשר את קיומה ושגשוגה לדורי דורות.

הקו שלנו ברור: אנו דבקים בזכותה של מדינת ישראל לשכון בגבולותיה הבטוחים, הם גבולות ארץ ישראל; מאמינים כי צרכיה הביטחוניים של מדינת ישראל נמצאים בראש סדר העדיפויות הלאומי; ומאמינים כי למדינת ישראל אין את הפריבילגיה להפסיד באף מלחמה. על צה"ל לפעול בחופשיות בכל מרחב בכדי לממש את אחריותו ולהגן על מדינת ישראל.

נבהיר כי התנועה איננה מפלגתית, אלא רואה לנגד עיניה את הערכים והחזון המגדירים אותה.

הועד המנהל של התנועה: האלוף במיל' גרשון הכהן, האלוף במיל' יצחק ג'רי גרשון (יו"ר), פרופ' אלכסנדר בליי, תא"ל במיל' אמיר אביבי (מנכ"ל)

בין חברי התנועה: האלוף במיל' יוסי בכר, האלוף במיל' כמיל אבו רוקון, אלוף במיל' יוסי משלב, ניצב בדימ' שלמה קעטבי, תא"ל במיל' חסון חסון, תא"ל במיל' הראל כנפו, תא"ל במיל' אביגדור קהלני, תא"ל במיל' יוסי קופרווסר, אל"מ במיל' טל בראון, סא"ל במיל' ירון בוסקילה (מזכ"ל)

הביטחוניסטים • ע"ר 580697472 • idsf.org.il

התמונה לעיל: מתוך הרשתות החברתיות של דובר צה"ל

על מחלקת המחקר

מחלקת המחקר של תנועת הביטחוניסטים שמה לנגד עיניה להיות קול מוביל, רלוונטי ודינמי בדיון הציבורי בישראל שדרך מחקר יישומי מספק לציבור ולמקבלי ההחלטות כלים נחוצים להתמודד עם המציאות המדינית-ביטחונית המתפתחת, תוך השרשת עקרונות וערכי הביטחון הלאומי של מדינת ישראל על מנת שתשגשג לדורי דורות כמדינת הלאום של העם היהודי.

אנו מקדמים שיח ענייני, מקצועי ומזמין הלוקח בבסיסו את עקרונות וערכי הציונות והביטחון הלאומי של ישראל בתור נקודת פתיחה מובנת מאליה. אלה כוללים את זהותה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, הישענותה על החזון הציוני, ביטחון לאומי שנבנה מבפנים כלפי חוץ ממנו נגזרים עקרונות משילות וריבונות, שליטה ביטחונית מלאה של צה"ל במרחב, עוצמה כמקור לשלום, טיפוח ההון האנושי ועיקרון האומה המתגייסת.

פעילות המחלקה סובבת סביב שני מישורים משלימים: מחקר ותיווכו. אנחנו מספקים דו"חות, מחקרים וניירות עמדה המתמקדים בנושאי הליבה שלנו, בשילוב המלצות מקצועיות. מחקר זה מונגש לציבור ולמקבלי ההחלטות באמצעים שונים, מפגישות עם מקבלי החלטות דרך הופעות בתקשורת ועד הרצאות פתוחות והמדיה החברתית.

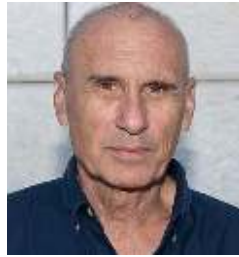
אנו רואים כנר לרגלינו את החינוך וההכשרה של הציבור ככלל והדור הצעיר בפרט.

ראש המחלקה: אור יששכר, מנחה המחלקה: תא"ל במיל" יוסי קופרווסר, בין החוקרים: אלוף גרשון הכהן, סא"ל במיל" מוריס הירש, סא"ל במיל" ד"ר מרדכי קידר, ד"ר דורון מצא, ד"ר מרטין שרמן, יורם אטינגר, דוד מ. וינברג, סרן במיל" שי שירן, עו"ד אלי קירשנבאום.

על מחברי המסמך

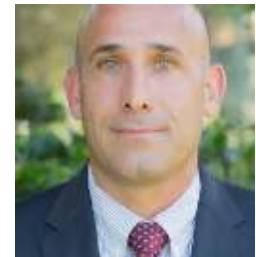
אלוף במיל" גרשון הכהן

לשעבר מפקד הגיס המטכ"לי,
מפקד הגיס הצפוני, ראש חטיבת
תורה והדרכה, חוקר במרכז בגין-
סאדאת

תא"ל במיל" אמיר אביבי

מנכ"ל הביטחוניסטים
לשעבר סגן מבקר מערכת
הביטחון, סגן מפקד אוגדת עזה,
רל"ש הרמטכ"ל

ד"ר ענת הוכברג מרום

מומחית לגיאופוליטיקה, משברים
בינ"ל וטרור עולמי. קצינת מבצעים
לשעבר בחיל האוויר. מרצה בנושא
שינויים ומגמות בזירה הבינלאומית,
התעצמות סין וקשריה הדיגיטליים
והתעצמות הטרור והטרור הדיגיטלי

סא"ל במיל" ירון בוסקילה

מזכ"ל הביטחוניסטים
לשעבר קמב"צ איו"ש, קצין
מבצעים מיוחדים, מפקד בא"פ
דרום וסמח"ט חטיבה 14
באוגדה 252

אל"מ במיל" רונן איציק

לשעבר מפקד חטיבת הראל
במילואים, סגן מפקד חטיבה 7
וראש מטה עוצבת עמוד האש.
עמית מחקר, דוקטורנט ומורה
לאזרחות, מוביל את תכנית
"אתגרים" להעצמת מורים מנהיגים

עורך: אור יששכר

פורסם: מאי 2022 / אייר ה'תשפ"ב

המלחמה באירופה: ערבויות בינלאומיות הוכחו כפריכות מתמיד

ב-24 בפברואר 2022 התממשו איומיה של רוסיה וצבאה פתח בקמפיין לוחמה משמעותי באוקראינה תוך פלישה לשטחה הריבוני, במה שהוגדר כמעשה הלחימה הבין-מדינתי הקונבנציונלי הנרחב ביותר באירופה מאז סוף מלחמת העולם השנייה (אם מחשיבים את מלחמת יוגוסלביה בתור מלחמת אזרחים). כוחותיה הצליחו להשתלט על שטחים נרחבים באוקראינה, כמו חבל דונבס (במזרח המדינה) ועל ערים גדולות כמו חרסון ומריופול, ולהטיל מצור על הבירה קייב. בצד האוקראיני נצפה הרס תשתיות חסר-תקדים בהיקף נרחב, אבידות כבדות בנפש וזאת, לצד יצירת משבר פליטים חמור ואסון הומניטארי הנותנים אותותיהם באירופה ומשפיעים גם על מדינת ישראל. ההתגייסות הטוטאלית של האומה ללחימה וההתנגדות העזה של צבא אוקראינה, הכניסו למציאות זו אלמנט, שהופך את מה שציפו שיהיה "מבצע בזק", ללוחמה מורכבת בהרבה.

מלחמה זו תוארה כנקודה בציר הזמן, המטלטלת את הסדר העולמי שלאחר מלחמת העולם השנייה ומחייבת חשיבה מחדש על אסטרטגיית ההגנה וארכיטקטורת הביטחון של האיחוד האירופי. היא הטילה סימן שאלה כבד על מחויבות המערב בהובלת ארה"ב להגנת בני בריתו כמו גם על עמידות ברית נאט"ו במקרה של מתקפה דומה על אחת מחברותיה. זהו אירוע מורכב, שמחייב זהירות מצד כלל הצדדים האחראיים בזירה הבינלאומית, בפרט כאשר מעצמות מצוידות בנשק גרעיני מעורבות במרכז התמונה.

הדבר משפיע גם על הכלכלה העולמית לאור הסנקציות חסרות התקדים שהטילו מדינות המערב על רוסיה, ההתנתקות מפרוייקטי אנרגיה משותפים עם רוסיה כולל עצירת פרויקט ה-Nord Stream 2 בין רוסיה למרכז אירופה וכן, נוכח האפשרות שאירועים אלה, יובילו לסחר הדרגתי של נפט במטבעות אחרים מלבד הדולר האמריקאי (דוגמת היואן הסיני והרובל הרוסי). כל אלה, עלולים להוביל להידרדרות משמעותית במנוף הבינ"ל שמחזיקה בו ארה"ב. הסנקציות על רוסיה לא רק שגרמו לצלילה בערך מטבע הרובל, שבינתיים חזר בימים אלו לרמתו טרום המלחמה, אלא גם השפיעו כבומרנג על מחירי הנפט במדינות המערב, דבר שעלול להכביד על המשבר הכלכלי החמור ממילא בצפון אמריקה ובאירופה. יש לומר שהסנקציות החריפות הביאו את רוסיה למצב שנותר לה מעט מאוד מה להפסיד, ושהיא נדחקת לפינה; נשיא רוסיה פוטין כבר כינה סנקציות אלה "הכרזת מלחמה".

בהקשר זה חשוב לציין, השימוש אגרסיבי בסנקציות בינלאומיות נכשל כישלון חרוץ. זוהי "חרב פיפיות" שלא רק שאיננה בולמת את רוסיה, אלא מדרבנת אותה להמשיך לפעול. בעבור רוסיה, היא כבר ניצחה במלחמה. זוהי איננה מלחמה על עתיד אוקראינה, אלא הרבה מעבר: המלחמה נועדה לשבש את הסטטוס-קוו באירופה, לחולל שינוי עולמי רדיקלי ולהפוך את רוסיה למעצמה עולמית כבימי האימפריה הסובייטית. הקרנת עמדה כוחנית מתריסה של מעצמה צבאית החזקה באירופה, היא מה שרוסיה מבקשת להשיג במלחמה ובסופו של דבר המערב יאלץ מצידו גם להתגמש ולנרמל מחדש את יחסיו איתה, בתור שחקן משמעותי בזירה הבינלאומית.

חודשיים מאז פרוץ העימות, הכלכלה הרוסית חווה התאוששות משמעותית ומראה חוסן שמטיל ספק באפקטיביות "הכלי האולטימטיבי של המערב" בעת החדשה: השימוש בסנקציות כחלופה לתגובה צבאית.

המלחמה באירופה מציבה בפני מדינת ישראל אתגרים ואף איומים משמעותיים לצד הזדמנויות ייחודיות. להלן:

1. **מערכת היחסים מול רוסיה:** למרות המחויבות המוסרית של ישראל לעמוד לצד אוכלוסיה אזרחית תחת מתקפה, **ישראל צריכה לעמוד על האינטרסים שלה קודם.** רוסיה נותרה מעצמה משמעותית ושחקן חשוב בזירה העולמית, בעל נוכחות איזורית שלא ניתן להתעלם ממנה, בין היתר ובאופן בולט המתבטא בתיאום מול רוסיה בכל הנוגע לחופש הפעולה של צה"ל בסוריה לסיכול מטרות איראניות וסוריות. מכלול השיקולים של ישראל צריך לקחת בחשבון את שימור היחסים התקינים והקרובים עם מעצמה זו, ובפרט לאור האינטרסים שלה באיזור, לצד האמל"ח המתקדם שברשותה שזמין לרכש מצד אויבי ישראל – כדוגמת מערכות להגנה אווירית, טילים היפרסוניים או פצצות חודרות בונקר.
2. **מערכת היחסים מול ארה"ב:** בכירים במחלקת המדינה האמריקאית כבר הביעו את ציפיתם מכך שישראל תנקוט צד ותצטרף לסנקציות הבינלאומיות נגד רוסיה ותשתתף בגינוי נגדה באו"ם. **היכולת של ישראל להלך בין הטיפות ולהיות גורם מאחד בין המעצמות** עומדת כאן במבחן.
3. **ערכן של ערבויות בינלאומיות:** הניסיון מוכיח שערבויותיהן של המדינות החתומות על מזכר בודפשט מ-1994 (ארה"ב, רוסיה, ובריטניה), שהתחייבו דאז לעצמאותה של אוקראינה, ריבונותה והימנעות בשימוש בכוח צבאי נגדה, לא קיימו את ערבויותיהן. **אוקראינה מצאה את עצמה מתחננת להתערבות ביטחונית-צבאית בינלאומית משמעותית, שלא הגיעה ובמקומה העדיפו מדינות המערב לבחור בדרך הסנקציות הכלכליות כלפי רוסיה, לצד סיוע מודיעיני ואספקת אמצעי לחימה מסויימים.** הלקח הברור עבור ישראל הוא שאין אף כוח בינ"ל שיערוב לביטחונה וש"חוקי הג'ונגל" שרירים וקיימים גם במאה ה-21. בניגוד לתפיסת "קץ ההיסטוריה" ששלטה באליטות האקדמיות במערב עם תום המלחמה הקרה, מלחמה היא אקט תרבותי אנושי שמלווה את בני האדם משחר ההיסטוריה ואקט זה, אינו צפוי להיעלם. **מדינה שאיננה יכולה לערוב לביטחונה איננה יכולה להתקיים, ודאי במקרה של ישראל.** לכן עליה להתכונן בעצמה למערכה אפשרית מול איראן, שעשויה לכלול אופציה צבאית, תוך הנחת יסוד שמדינות אחרות לא יתערבו כדי לערוב לביטחונה.
4. **הזווית האיראנית:** איראן יכולה להקיש מהמקרה האוקראיני שתי מסקנות עיקריות. מבחינת גרעין, ברור שמדינות כמו אוקראינה ולוב, שויתרו על הנשק הגרעיני שהיה ברשותן או תכניות הגרעין שהפעילו איבדו גם ערובה ביטחונית משמעותית, ואף מפתח לשרידות משטרם ולאבטחת האינטרסים הלאומיים שלהם, מה שמחדד מבחינתה את הצורך החיוני בהאצת תכנית הגרעין שלה. המסקנה השנייה, היא רפיון התגובה הבינלאומית, שמהווה "אור ירוק" לאיראן להגביר את תוקפנותה באיזור בהיעדר "תג מחיר" מצד הקהילה הבינלאומית מעבר לגינויים או סנקציות. בידיעה מראש שההשלכות שוליות עד זניחות, ה"קווים האדומים" של המערב, התבררו כרפים וחיוורים פעם אחר פעם, גם במקרה של מתקפת הנשק הכימי בח'וטה, סוריה ב-2013, וגם במקרה של המלחמה בין רוסיה לאוקראינה. ישראל יכולה מצידה להקיש שאיראן תשקיע משאבים עצומים בשביל להשיג נשק גרעיני כמטרה העומדת בראש סדר העדיפויות הלאומי, דבר שיהווה נקודת אל-חזור ברמה אסטרטגית.
5. **חיזוק הבריתות האיזוריות במזרח התיכון:** זהו אות ברור עבור מדינות ערב הסוניות המתונות, ובראשן סעודיה, בחריין ואיחוד האמירויות, שישראל עומדת כעוגן של יציבות ושמערכת היחסים איתה מובטחת ויציבה יותר מאשר ערבויות מצד ארה"ב מחד או רוסיה מאידך.
6. **חלון הזדמנויות לשדרוג קשרי ישראל-סין:** גישתה הייחודית של סין והמדיניות המתוחכמת בה היא נוקטת כלפי הנשיא פוטין והממשל במוסקבה, כוללת הימנעות מתמיכה פומבית כמו גם מגינוי מוצהר של מנהיג הקרמלין. עם זאת, סין השומרת על יחסים קרובים עם בת-בריתה, מנהלת בו-זמנית במקביל מערכת יחסים פתוחה גם עם מדינות אירופה והמערב, המספקת לה הזדמנות לבדל עצמה מפוטין ולהדגיש את הפערים

העצומים מול רוסיה. מדיניות זו מאפשרת לסין לצבור עוצמה ומעמד בינלאומי, המאתגרים את ארה"ב והמערב כולו ומסמנים אותה כמתחרה על ההגמוניה העולמית.

משכך, נדרשת לאלתר חשיבת עומק באמצעות הקמת צוות חשיבה ייעודי שינתח את המאפיינים, הסיכויים והסיכונים הכרוכים בהידוק היחסים בין השתיים, בעיקר בהיבט הביטחוני, על כלל המשמעויות וההשלכות הגיאופוליטיות, כלכליות וצבאיות הכרוכות בהן והקרנתם על יחסי ישראל-ארה"ב.

7. **חיזוק מעמדה העולמי של ישראל:** ההישענות החלקית האירופאית והאמריקאית על גז רוס, לצד הטלת סנקציות כלכליות כבדות מציבה בפני ישראל הזדמנות חד-פעמית לחזק את ייצוא הגז לאירופה ולעולם ממאגרי הגז בים התיכון. לצד זה, ישראל ממצבת את מעמדה כמעצמה כלכלית איזורית ולהאב טכנולוגי-ביטחוני עולמי שנכנסת בתווך האירופי הביטחוני המתחדש, לאור האירועים במזרח אירופה. הדבר גם מהווה מנוף מדיני ישראלי כלפי אירופה, ויכול לשמש להצבת משוואות מדיניות בתמורה לסיוע אנרגטי וביטחוני.

8. **הזדמנות לחיזוק זהותה של ישראל כבית לאומי לעם היהודי:** אירוע נרחב זה מחייב את מדינת ישראל לקלוט עשרות אלפי עולים מאוקראינה, מרוסיה וממזרח אירופה, כמקום היחיד המבטיח את ביטחונם של יהודים ברחבי העולם. צעד זה גם יחזק את חוסנה הלאומי של ישראל, בדומה לאפקט המשנה שהיה לעלייה מברית המועצות המתפרקת בשנות ה-90.

9. **חיזוק ההבנה שחינוי עבור ישראל להמשיך להתבסס על מודל "צבא העם",** המהווה תנאי לחוסן לאומי המאפשר את גיוס ההמונים ועמידה איתנה בפני איום קיומי מכל סוג.

הצבא העממי ('citizen-soldier' military) מהווה עמוד תווך משמעותי בכל מדינת לאום, בעצם הקשר החד-חד ערכי שבין הצבא ובין התרבות, בין החברה ובין הצבא. עוצמת המוטיבציה של האזרח להשתתף במשימה הנעלה של הגנת המדינה היא בשיאה, זאת בהשוואה לצבאות מקצועיים-התנדבותיים.

המלחמה באוקראינה ממחישה באופן מובהק את עוצמת ההתנגדות העממית: בשעה שצבא אוקראינה נשען רבות על ההתגייסות האזרחית, רובה התחמש זמן קצר לפני המלחמה הנוכחית.

לצבא העממי יש יתרונות מובהקים בהשוואה לצבאות שכירים-התנדבותיים:

1. יכולת לגייס מסה משמעותית של לוחמים בשעת חירום

2. עתודות המהוות כוח מחץ הן למגננה והן למתקפה

3. עקרון ה"מלחמה על הבית, מהבית", שעומד במרכז הנכונות להתגייס

ואולם בעידן הנוכחי, המתאפיין במגמות פוסט-מודרניסטיות, מוסד "הצבא העממי" נפגע קשות לטובת צבאות מקצועיים וקטנים, תחת עיקרון של בריתות הגנה הדדית בין מדינות, וחשיבה כאילו כלכלית צבא מקצועי זול יותר, ואופרטיבית הוא צבא מיומן יותר.

תפיסת "צבא השכירים" התגלתה כבלתי רלוונטית במלחמה הנוכחית באוקראינה. בשעה שמדינה זו נלחמת באויב הגדול ממנה בסדרי גודל – אף מדינה באירופה לא התייצבה לצידה בסיוע מלחמתי של ממש. למעשה, הצורך של אוקראינה לעמוד לבדה, רק מעצים את העובדה שהיא נדרשה להתבסס על האזרחים.

נאט"ו כדוגמה, מחייבת את מדינות הברית להתבסס על צבאות מקצועיים. בדרך זו נאט"ו ממקסמת כביכול את ברית ההגנה ההדדית, אך מאחורי תפיסה זו מגולם גם מניע נסתר – צבא מקצועי הוא הזדמנות למדיניות מערב להוות תנאי ליכולת של מדינה לעמוד מפני מתקפה, כל זאת בתנאי שאותה מדינה עומדת בתנאי המערב. באופן זה שולט המערב פרקטית במדינה, במגמות הפוליטיות שבה, וביכולת שלה לתמרן אל מול אתגרים ביטחוניים – כל עוד אותה מדינה לא תראה עין בעין מזווית של אינטרס מדיני כפי שהמערב מכתירו – אותה מדינה לא תתקבל ל"מועדון האקסלוסיבי".

ליכולת העמידה העצמאית של מדינת לאום יש ערך עליון: זהו אתוס תרבותי מן המעלה הראשונה, אך יותר מכך, זהו תנאי לסולידריות חברתית המהווה אף היא בסיס תרבותי לעוצמה לאומית איתנה. עוצמת ההתנגדות האוקראינית, שנשענת על בסיס משמעותי של גיוס אזרחים היא ה-"אקס-פאקטור" במלחמה הנוכחית – ללא

גיוס האזרחים לא הייתה יכולה אוקראינה לעמוד נגד מתקפה רוסית, אל מול צבא בעל עליונות בכל תחום אפשרי.

המלחמה באוקראינה ממחישה באופן חד וברור את הצורך בצבא עממי, בטח במדינת לאום, ועל אחת כמה וכמה במדינה המצויה תחת סכנה קיומית. אתוס "העם הלוחם" המוכר לנו מישראל הוא ליבת העוצמה הלאומית בהקשרים צבאיים. כך מדינה הנתונה לאיום משמעותי מסוגלת תוך זמן קצר להכפיל פי כמה את סדרי הכוחות שלה אל מול כל איום.

עוד ממחישה המלחמה את הצורך במערך מילואים מאומן ומיומן, לא הרבה מעבר לכשירות בסיסית המאפשרת לו לפעול מבחינה טקטית נכון, ומבחינה אופרטיבית ליצור כמות ההופכת לאיכות. הצבא העממי הוא תנאי להתמודדות עם אתגרים מסוג זה, ומעבר לכך, הוא גם המודל הנכון ביותר למדינה דמוקרטית – מעצם העובדה כי העם הוא הצבא, והצבא הוא העם. למעשה, בדרך זו הכוח החזק ביותר במדינה מצוי בידי ההמונים – **אין יותר דמוקרטי מזה.**

החשיבה כאילו צבא שכירים או צבא מקצועי יכול להיות פיתרון נוכח אתגרים בטחוניים קיומיים מופרכת מיסודה. אנשים לא יסכנו את חייהם באופן משמעותי עבור כסף. התנגדות לאומית לא מייצרים בכסף – זהו עניין ערכי מיסודו הנשען על סולידריות חברתית. הניסיון של ישראל הוכיח מאז ותמיד שהישענות על הצבא העממי הייתה תנאי בלעדי לעמידה מול איומים מסוג זה, התגברות עליהם, ובאופן שיאפשר גם צמיחה חברתית בהמשך. בכל פעם שהתרחקנו מתפיסה זו – כך נשחקו הישגינו במערכות השונות, וכך גם הלכידות החברתית שלנו נפגעה.

10. **הפעלת הכוח הקלאסית של רוסיה מציבה את נאט"ו בנחיתות ומעמידה במבחן את מגמת צמצום הכוחות בצה"ל.**

עיון במאפייניה הצבאיים של הפלישה הרוסית לאוקראינה, מזמין בירור לכמה מהנחות היסוד שהפכו למוסכמות בלתי מעורערות במערב, ביחס לטבעה החדש של המלחמה במאה ה-21. תפישה זו בוטאה בספרו "התועלת שבכוח" של הגנרל הבריטי רופרט סמית, מפקד הדיביזיה הבריטית במלחמת המפרץ הראשונה וסגן מפקד כוחות נאט"ו במערכה בקוסובו ב-1999: "מלחמות לא קימות עוד. עימותים, סכסוכים וקרבות מתחוללים ללא ספק בכל רחבי העולם... ומדינות עדיין מחזיקות בכוחות מזוינים כסמל לעוצמה. עם זאת, מלחמה כמושג התודעתי הכולל, מלחמה בשדה המערכה בין אנשים, מכוונות וכלי נשק, מלחמה כאירוע מאסיבי מכריע ביחסים בינלאומיים - מלחמה כזו אינה קיימת עוד."

תפישה זו מתבטאת בדלדול בניין הכוח הצבאי באירופה ובכשירות הצבאות שם למלחמה אך זאת, בניגוד מובהק לכושר המבצעי הקלאסי של רוסיה: 50 טנקים כשירים ללחימה בלבד בצבא גרמניה, לעומת יותר מ-20 אלף טנקים חדשים ומשופרים בצד הרוסי; ההנחה כי צבאות קטנים ועתירי קידמה טכנולוגית לעומת מסה כמותית בצד הרוסי, לצד מערך יבשה מסורתי מפותח וארטילריה ואש רקטית משמעותית; התמקדות במבצעים מצומצמים וב"שמירה על השלום" (peacekeeping) במערב, לעומת שקידה על צבא רחב היקף בצד הרוסי, מה שמציב בנחיתות מובהקת את צבאות נאט"ו. רוסיה גם השקיעה משמעותית בבניית יכולות צבאיות מתקדמות – טילים על-קוליים, לוחמת סייבר ולוחמת תודעה, כקומה נוספת מעל הכוח המסורתי.

בגישה זו, המתגלמת במלחמה באוקראינה, הרוסים החזירו את עולם המלחמה לקלאסיקה של מלחמות המאה ה-20, כשהוא מתוגבר ומואץ בכל ממדי החדשנות הקיימים בצבאות המערב. מה שהתגלה עד כה בפער יחסי הכוחות בזירה, מציג את תפיסת בניין הכוח של צבאות המערב במלוא מערומיה. הפערים, לרעת צבאות נאט"ו, הם לא פחות מקריסת פרדיגמה.

צה"ל אמנם הצליח לא להיסחף במגמה האירופית, אך אין זה סוד שכוחות היבשה שלו עברו בחצי היובל האחרון תהליך מתמשך של צמצום כמותי, בעיקר בהיקף המערך המשוריין ובכשירות המערכים הלוגיסטיים ביבשה. למרות זאת, בשיח הציבורי הישראלי עדיין נשמעים קולות מכיוונים שונים הקוראים לצמצום נוסף בסדר הכוחות של צה"ל, ואף לשינוי בשיטת גיוס החובה. האיום הרוסי בגבול אוקראינה מעניק בהיבט זה, נקודת ייחוס חדשה לתמיכת התזה שגם בעידן החדש, רווי החידושים הטכנולוגיים, לא תם הצורך בכוח צבאי הנהנה בשדה הקרב מנוכחות יבשתית של מסה כמותית ממוכנת ומגוונת, יעילה ורחבת היקף.

התבוננות מחודשת בהנחות יסוד מוכנות כוחות היבשה בצה"ל למצבי חירום ולמלחמה, נבחנה בעשורים האחרונים רק בחלקה. בכל המבצעים והמלחמות שהתרחשו מאז סיום מלחמת יום הכיפורים, המטכ"ל אמנם המשיך להידרש לקשב לכלל הזירות, אך הלחימה העיקרית התמקדה בזירה אחת בלבד. כך היה גם בסבב הלחימה האחרון - מבצע שומר החומות במאי 2021.

בתרחיש של מלחמה רב-זירתית צה"ל יידרש להחזקת עתודות בהיקף משמעותי, מה שיכול להיראות לכאורה כיתרות ועודפות בסדר הכוחות. הצורך במענה לכמה זירות מדגיש את הדילמה המתמדת - במיוחד בכוח היבשתי - בין כמות לאיכות. בניגוד לכוח האווירי, המגלם גמישות מהירה בהעברת המטוסים מזירה לזירה, ועל כן יכול להתמקד בטיפול האיכות על חשבון הכמות, הגמישות בכוח היבשתי מסורבלת ותלויה באופן קריטי בכמות היחידות.

מאז הקמתו, צה"ל בנה את הכוח במענה לשעת חירום, בשאיפה לשילוב מאוזן בין כוח סדיר מובחר, שיהיה תמיד מוגבל בהיקפו ביחס לדרישות המבצעות, לבין מסה כמותית באיכות ובכשירות בינונית, שמבוססת גיוס מילואים. אולם בעשורים האחרונים, תהליכי ההתייעלות שנערכו בצה"ל במיקוד לצבא היבשה הובילו לקיצוץ אחר קיצוץ וכן, לצמצום מתמשך בסדר הכוחות, מה שלא מותאם לייחודיות ולחשיבות בניין הכוח הצבאי.

בעוד מבחנו העיקרי של עסק כלכלי מתמשך בתחרות השוק הנוכחת ומתפתחת מדי יום, מבחנו העיקרי של בניין כוח צבאי למלחמה, מתמשך במבחן המלחמה, שכל עוד לא פרצה - הוא אינו נוכח במלוא משמעויותיו. בתוך כך, ההתרחשות באוקראינה מעניקה למדינת ישראל הזדמנות פז להתבוננות מחודשת בהנחות היסוד לבניין הכוח של צה"ל, למול סכנה ממשית למלחמה שעלולה להיות עוצמתית, ארוכה ורחבת-היקף גם מבחינת משמעויותיה המורכבות והשלכותיה הגיאופוליטיות על הזירה הבינלאומית.